

vede Quantum udeblev ved Terminens Forfaldning, da skal Jøderne af de Committerede over de Fattiges Bæsen sættes og taxeres for hvad de skal give, hvilke Penge deres Ældste skal indsamle, og dem Quartaliter paa Silke-Huset levere, og sig der for af de Committerede lade qvittere. Til hvilken Ende bemeldte Ældste skal nu strax og siden hver Maaned indgive til Bogholtsren og Inspecteuren et rigtig Mand-Tal paa alle de Jøder her i Staden findes af begge Slags Kion, som er over deres tiorten Aar, Gifte og U-gifte, uden nogen Underfeed, med Forklaring hvor de bor. End forsømmer bemeldte ældste Jøde enten at indgive saadant Mand-Tal, eller og paa Silke-Huset at opbringe, hvis de alle ere taxerede for, da skal de Committerede strax ved en af Under-Fogderne og Qvarteer-Mesterne uden videre Lov og Doms udburdere hos hannem dobbelt saa meget, som al Taxten sig beløber, og det, saa snart mueligt er, udi Penge til de Fattiges Nytte lade gjøre.

15. Hvis nogen skulle kunde betænke noget bedre eller videre Middel til de Fattiges Hielp og Undsætning, uden al for stor Besværing for Borens Kiære Undersaatter, eller og nogen kunde foreslaa en eller anden Maade, hvorledes de Fattiges Midler, enten med bedre Sparksomhed, eller og de Fattige til desto bedre Nytte og Fordeel kand forvaltes, da stander det enhver frit for, saadant for de Fattiges Directeurer at angive, som det med dem nem til de Fattiges Beste skal overveje.

16. Denne Borens allernaadigste Anordning skal hver Aar den første Søndag efter Trefoldigheds Søndag, offentlig af alle Prædikestolene her i Borens Kongel. Residents-Stad oplæses og kundgiøre; Thi byde og befale Vi hermed ikke alene Borens General-Admiral-Lieutenant, Commandant her udi Kiøbenhavn og Citadellet Friderichshavn, Borens Tilforordnede udi Borens Hof-Ræt, men endog Borens Biscop over Siællands Stift, Præsident, Borgemestere og Raad, deslige Borens

Rector

Rector paa Universitetet her udi Staden, saavel som alle andre, om denne Borens Forordning under Bort Cancellie-Segl tilføjet vorder, at de den ikke alene paa behørig Stader til alles Efterretning lade læse og forkynde, men end og at de der over, som vider enhver Jurisdiction vedkommer, alvorligen holde. Givet paa Bort Slot Rosenborg den 24 Sept. Anno 1708.

Under Vor Kongl. Haand og Signet

Friderich R.

VIII. Forordning

Om Betlere i Danmark, saavel paa Landet som i Kiøstæderne, Kiøbenhavn undtagen.

Vi Friderich den Fjerde af Guds Naade, Konge til Danmark og Norge, ic. Gøre alle vitterligt, at, ihvorvel Borens Elskelige Kiære Hr. Fader, Salig og Højloflig Ihukommelse, ved allernaadigst udgivne Forordninger og Befalinger, haver draget særdeles Christelig og Kongelig Omhyggelighed for, hvorledes fattige Mennisker, saavel i Kiøbstæderne, som paa Landet, Bore Riger og Lande, som kunde findes i saadan Tilstand, at de selv intet til Føde eller Underholdning kunde fortienne, dermed til Nødtørst kunde vorder forsynet, og de til Arbejd tienlige dertil hielpes og fra Leddiggang holdes, saa at Betlerie og Englerie kunde afskaffes, og enhver fra besværlig Overløb i saa Maade befries, item al U-skik, som af Tiggerie og Leddiggang forarsages, forekommes; saa have Vi dog maat fornemme, at saadan Christelig Forsorg og anbefalede nyttig Anordning morder over alt ej er kommen til Guldkommenhed, eller til de Fattiges Plejning og Underholdning nogen tilstrækkelig Anstalt vorder af Vedkommende, hvorover de Fattige i Haabet, i Særdeleshed Børn fra 6. 8. til 15 Aar løbe omkring paa Landet, der ved Lands-Bjærne, som ellers bør at forserge deres egne Fattige, blive feede og fortreddelige til videre og fremdeles

Plejning, og Bøtlerie der over mere end forhen nu tage Overhaand; Efterdi da saadant geraader ikke til ringe Besværing for Landet og dets Indbyggere, og Vi derfor paa sigt med Eftersyn vilde have raadet Bødd, saa have Vi allernaadigst for got besundet efterfølgende Forordning derom at lade udgaane.

Angaaende de Fattige i Kiøbstæderne i Danmark, Kiøbenhavn undtagen.

1. Saa som til de Fattiges Underholdning tilstrækkelige Midler nødvendigen behøves, saa vilde Vi allernaadigst, at alle Geistlige og Civil-Betiente noget vist aarlig til de Fattigt Casse give, nemlig: Børes Civil-Betiente, som Gage af Os bekommer, af samme deres Gage aarlig en pro Cento, som ved Betalingens Terminer indeholdes for de Arme, og Quartaliter til de tilforordnede Directeurer imod deres Qvittering af Børes Casse betales skal; De Geistlige betaler ligeledes efter deres Kalde og Bestillingers Indkomster en pro Cento aarlig, som Vi vilde lade ved Biscopen og dertil forordnede Commissarier undersøge og determinere.

2. Tvivle Vi ingenlunde paa, at andre Bore Kiære og troe Undersaatter jo ogsaa til dette gudelige Verks Befordring og bestandig Conservation lader see gode Prover af deres Christen-Kiærlighed imod deres fattige og nødlidende Jern-Christne, og efter deres Evne og Vilkor kommer dennem aarlig til en vis Tid med noget tilstrækkeligt af den Belsignelse, som Gud dennem haver givet, til Hielp til de Fattiges nødtørftig Ophold: Til hvilken Ende enhver udi en der til igiennemdraget og numereret Bog kand selv indskrive hvad hand aarlig, som en frivillig Gave, vil erlegge, og naar Terminen, som til Betalingen er bestemt, er forfalden, skal de Fattiges Inspecteurer (som i hver Kiøbstad, hvor der er Magistrat, skal være Sogne-Præsten, og der flere end een Kirke, da den til Hoved-Kirken, og en af Magi-

strats-Middel, tillige med to eller flere fornuftige og redelige Borgere; som Magistraten efter Byens Storlighed af hvert Sogn, naar der er flere end en Sogne-Kirke, forordner, og Byens den udi de andre Kiøbstæder, hvor ingen anden Magistrat er, tillige med Sogne-Præsten og Kirkens Forstandere) komme til sammen enten paa Raad-Stuen eller i Præstens Huus, og da af enhver fremsende sit Contingent, for hvilket hand sig har et Breven, hvilket i forbemeldte igiennemdragen og numereret Bog skal afskrives. Bliker nogen ude med Betalingen, og efter foregaaende Advarsler ikke (uden at have nogen billig Aarsag der til) inden Aarets Udgang sig vilde indfinde med Betalingen, da skulle saadanne Personers Navne offentligen paa Prædike-Stolene oplæses og der af Præsten, enhver i sin Sogne-Kirke paamindest; Dog skal ikke nogens Navn saaledes oplæses, førend de andre hans Med-Inspecteurer det med deres Underskrift haver samtykt; Og som der ellers vel skulle findes medlidige Hierte, der vilde spise en eller flere Ugentlig, hvilket vel kunde lade sig gjøre ved Børn, der gaaer i Skole, eller for unge nogen Sengeliggende, som de daglig vilde sende noget til, saa vilde Vi dog allernaadigst, at saadanne Personer antegav sig for noget vist, og om det kunde synes alt for lidet, efter hans Stand og Midler, kunde hand derhos beraabe sig paa, at hand derforuden saaledes spisede en eller flere Fattige; Dog skal Inspecteurerne have flittig Opsigt der med, at den Fattige bliver forførged u-paaklagelig. Herforuden skal der og være en Fattiges-Bøsse, hvormed der skal gaaes om til alle Bryllupper og Advarsler, som holdes i Byen, og hvis det er hos fornemme Folk, da en af Inspecteurerne selv at gaae om dermed, paa det at Gæsterne til des større Samvildighed kand opmuntres; Derforuden skal i hver Bærts-Huus iligemaade være en Fattiges-Bøsse, som af Bærten skal i Agt tages, og Pengene der i indsamles og vel bevares, og hver halv Aar de indkomne Penge til de Com-

mitterede i hver Bye indhændiges imod Qvittering; Til hvilke Bøffer Inspecteurerne skulde have Nøgelen, hvilket alt skal indrettes og dermed omgaaes saaledes, at af en frivillig Bøffe gjøres nogen Tvang.

3. Skal der i hver Kiøbstad være en Kiste til de Fattiges Casse med tre understeedentlige Laase og Nøgler, hvoraf Sogne-Præsten den ene, Magistratens-Middel den anden, og tolv de Borgere, hvor der er Magistrat, den tredje, men hvor der er ingen anden Magistrat end en Byefoged, da Sogne-Præsten den ene, Byefogden den anden, og Kirkens Forstandere den tredje skal have, og maa ingen alene over de Fattiges Midler raade, men det skal i Hensværelse af dennem samtlige skee.

4. Hvad som bliver givet til Fattige af fromme Guds-Børn, som Guld har hjulpet udi en eller anden Maade, og sendes Præsten, maa hand ikke uddeele efter sit Behag, men skal legges i den Fattiges-Casse, at det kand komme saavel den ene, som den anden til Nytte, uden saa-er, at den, som sender, utræffeligen vil have det givet til et vist Slags Fattige, da Præsten ved saadanne Ordres Fremvisning haver Magt det efter Giverens Villie at uddeele.

5. Hver Mandag, om det ikke er Helligdag, skal Almisen uddeles af Inspecteurerne til de Fattige, da de enten selv skal komme tilstæde, eller om de ikke ere saa stærke, en anden paa deres Begne, at annamme det, de staaer antegned for.

6. Alle Fattige, som kunde arbejde, enten de ville eller ej, skal til de Byer, hvor Manufacturer ere indrettede, hensesendes til Arbejde.

7. Naar de fattige Dreng-Børn noget fremvorer, skal Inspecteurerne sig vel erkundige om deres Naturel. Findes der nogen iblant dem, som haver stor Lust til Bogen, og er begavet med et meget got Memme, da at sette dem i den Latinske Skole, hvor de af Skolens Indkomster skal hjælpes fort, frem for nogen anden;

anden; de andre settes til Handværks-Mænd: Og skal Mester-være forpligtede at tage til Lære af Byens Indfødde, saa længe af dem ere at faae, de der findes skikkelige og dygtige. Skulle de tee sig i deres Tjeneste vanartige, at Mesterne ikke kand være fornøjede med dem, klage de det for Inspecteurerne, som da skal sende dem til Directeurerne i Kiøbenhavn, at de paa Berne-Huset eller andensteds kand blive hensatte.

8. Naar nogen begierer at indskrives i de Fattiges Tal, skal Inspecteurerne vel give Ngt paa den samme Persons Forhold, hvorledes hand har stillet sig. Har hand med Drukkenskab eller andre Laster foraarsaget sig selv sin Armod, maa hand ikke ankommes der til, men sendes til Kiøbenhavn, at hand kand kontant i Best-Huset, om hand ikke er dygtig til at arbejde; I sær skal der udi handle rebelig uden Passioner, saasom de det for Guld og Sø agter at forsvare, at de ingen antager for Gunst og Benskylld, ikke heller luffer nogen ude af Had og Brede. Skulle nogen Fattig findes, der er lige saa højt nødtrængende, som de der ere indtegnede, og Inspecteurerne dem ikke ville annamme, da har den Fattige sig at beklage for Magistraten, der skal skaffe ham Ræt: Skeer det ikke, og den Fattige nødes til at give det an for Stift-Amtmanden, da skal hand hjælpe ham til rætte, og da skal Magistraten tillige med Inspecteurerne, om de findes ej at have haft lovlig Marsag, bøde til de Fattiges Casse i Kiøbenhavn 10 Rigsdaler.

9. Skal Inspecteurerne tre Maanedet efter første Publications-Dato, indsende til Directeurerne i Kiøbenhavn en vigtig Efterretning, hvor vidt de i dette Værk ere avanceret, og hvad Stand de har bragt det til. Forsømmer de det, og Directeurerne derover foraarsages at besværges sig for Os, ville Vi ansee det med tilbørlig Straf.

10. Ved hvert Aars Udgang skal Regenskaberne af Inspecteurerne, og inden 6 Uger der efter af Stift-Befalingsmanden

og Biscoppen attesterede til Directeurerne hidsendes, som den ved Bogholderen skal lade revidere, og derfor Qvittering efter Sagens Bestaendighed give.

11. Hvor der ere Hospitaller, der forvaltes de efter Fundatzerne; dog som Vi fornemme, der ikke paa alle Stæder omgaaes der med, som Vi gierne ynskte, da skal Forstanderne hvert Aar, inden den 1 Julii, saafremt ikke Fundatzerne anderledes expresse determinerer, indlevere deres Regenskaber til Stift-Besalingsmanden og Biskopen, som dennem skal attestere og indsende til de Fattiges Directeurer, som det skal approbere og qvittere derfor. Forsømmes det, at det ikke skeer hvert Aar til den bestemte Tid, da skal de Forsømmelsen findes hos, betale til Kiøbenhavns Fattiges Casse 2 Rdlr. for hver Dag de over den 1 Julii der med ude bliver, og foruden svare til den Skade der over Land forarsages, med mindre der er lovlig Forsald, hvilket de strax i Tide skal give Directeurerne tilkiende, om det ellers siden skal gielde og staae for fulde.

12. At Menighederne ej skal besværges sig over den Overløb, som de hidindtil have haft af fremmede Omløbere, ville Vi hermed alvorligen have forbudet, at ingen Fremmede efter denne Dag, uden Borens special allernaadigste Tilladelse, maa gaae omkring at søge Almisse, ej heller maa nogen understaa sig at give nogen saadan Fremmed Concessions-Breve, at søge enten Geistligheden eller andre, saasom Vi ville have Os selv forbeholdenderubinden at dispensere. Fordrister nogen sig her til, da skal hand, for hvert Brev hand udgiver, bøde til Cassen i Kiøbenhavn 12 Rdlr.; og hvem som saadanne Recommendations-Breve forekommer og ikke strax sender dem ind til Directeurerne, bøde 4 Rdlr. Skulle den derimod Handlende ej have Midler og Evne at betale 4 Rdlr., da straffes hand paa Kroppen. Og forbydes alle Tings-Bidner, Sogne-Bidner eller Præst-Attester, undtagen dem, som de kunde fremslegge, der have lidt

Søe

et=Skade og Ilds=Vaade. Men paa det Angiveren ej skal lades tilbage af Frygt, at hand maatte drage sig Brede og Uanset paa Halsen, skal det være ham tilladt, uden Skrift, Navn og Haand, at sende Originalen ind til Directeurerne alene, under en forseglet Convolut. Alle Færgemænd, Fiskere og andre Bore Undersaatter, som boe ved Sø=Kanten, skal alvorligen være forbuden, at føre nogen fremmed Betler her ind; hand ingen herimod, da skal hand for hver Person hand fører, bøde til Byens Fattige 4 Rdlr., og foruden efter Omstændighederne ansees med anden vilkørlig Straf.

13. Og som Tartere, der omløbe og besvige Folk med deres Lejn, Tyverie og Trolldom, ere af de værste Land=Strygere, og ingenlunde ville taale dem i Bore Riger og Lande, da skal af Stædets Øvrighed, hvor de kunde findes, paagribes, den efter Loven fra tages hvis de have med at fare (hvilket skal være Byens Fattige til) og de strax rømme Riget; Fortøver de ulla, efter Advarsel, skal de settes i Ras=Huset, der at fornederes Brød; og holder deslige Folk sig til Side, enten paa Marken eller i Skove, da skal Ambtmændene Sogne-viis lade dem eftersette og paagribe. Hvo der huser eller herbergerer dem, skal bøde for hver Nat 16 Lod Sølv, hvilket efter Lovent være Os til, men Vi allernaadigst vil have skienket til Byens Fattige.

14. Dersom, imod Forhaabning, nogen fremmed Betler maatte findes, som enten, da Inquisitionen skeede, kunde have skjullet sig, eller siden sneget sig ind i Landet, skal Inspectorerne, saa snart det bliver dem tilkiende givet, lade ham tage i forvaring, og saa længe med Band og Brød underholde, indtil hand ved beqvem Lejlighed kand forsendes til Kiøbenhavn; da hand enten under Bor Militie, om hand dertil findes beqvem, eller paa andre Stæder skal blive forshnet.

15. Fremdeles skulle Tarterne og Kæpe-Hosderne i Kiøbstæderne

derne ingen u-bekjendte Foll eller Betlere læugere huse end een Nat, førend de give de Fattiges Inspecteurer det tilkiende, under 10 Rdlr. Straf, deraf skal Angiveren nyde halv Parten, og de Fattige sammesteds den anden halve Deel. Saa straffes og den paa Kroppen, der ej har noget de 10 Rigsdaler at betale med.

16. Saa som de, der er brændt for, ofte 3. 4. eller flere Aar, efter at de have taget Skade af u-lykkelig Jildebrand, søge Almisser efter de erholdte Tings-Bidner, og vel gandske sælge andre deres Testimonia; Saa forordne og befale Vi hermed allernaadigst og alvorlig alle og enhver Retsbøns-Betiente, ingen som haver lidt Skade af u-lykkelig Jildebrand at meddeele noget Tings-Bidne anderledes, end med den Clausul, at det samme ej længere end et Aar skal være gyldig.

17. Paa de Fattiges Levnet skal Inspecteurerne vel give Agtsindes der iblandt dem, de, som elste Drik og Snylde, slages og klammes, ere lætsfærdige i deres Munde med Banden og Svargen, eller anden u-teerlig Snak, skal de først alvorlig paaminde, og i Prædiken, efter Textens Anledning, straffes skarpt af Guds Ord. Kænd det ikke hjælpe, da paa nogen Tid at misse deres Almisser, at deres onde Natur ved Sult og Faste kænd spørges: Er det og forgiæves, da ar sendes til Kiøbenhavn, der, at sættes i Pest- eller Spinde-Huset. Saa ofte Lejlighed gives, skal Præsten formane dem til at frygte Gud, og sige alle onde Laster, i sær paaminde dem, som paa Hænder, Fødder og deslige kunde være lemlæstede, at naar de enten gaar paa Gaden eller komme i Kirken, de da, det moeste muligt er, flyde deres Bræk og Feil; Fordrister saadanne Fattige sig til at fremvise deres lemlæstede Lemmer, for at erholde Almisser af nogen, skal de sættes i Hullet, og nogle Dage straffes paa Band og Brød. Men hvad angaaer andre Fattige, som i Ansigtet af Gud eller Kræft ilde ere tilrede, saa vil Vi hermed allernaadigst have anord-

ordnet og befalet, at saadanne fattige Lemmer ubi Hospitaller og ande Fattiges Huse, frem for nogen anden, skulle indsettes, og at de ingensunde maa gaar om og lade sig see i andre Kirker end Hospitals-Kirkerne, eller paa noget andet public Sted, paa det saadanne beskædigede Mennisker ikke maatte forekomme frugtsommelige Qvinder, og de der over forstrekkes og fange Skade.

18. Og at mand desbedre kænd være forsikret om deres Kirkegang, skal de Fattige indrømmes et vist Sted efter Kirkens Lejlighed; er der ikke Plads i Stolene, da paa Gulvet, hvor de skal have et Sted for sig selv, og paa Kirkens Bekostning meddeles en Solde-Stoel, som de kænd bære med sig, eller gøres Klapper de kænd sidde paa, paa det Præsten desbedre kænd merke paa deres Devotion og Forhold under Prædiken, og skal Klokkeren hver Søndag give Agt paa dem, som ere borte, og inquire om Aarsagen til deres Udeblivelse, hvilket hand skal give Præsten tilkiende.

19. Hver Søndag fra Klokken 12. til det ringer sammen til Aften-Sang, skal de Danske Skolemestere møde i Kirkerne (om der er flere end een) Vinter og Sommer, og informere Ungdommen i deres Catechismo, da ikke alene deres egne Discipler skal møde, men og alle andre Dreng og Piger, som ere under deres Sexten Aar, skal komme tilstædes. Forholder deres Hoshønder dem der fra, skal de for hver gang bøde til de Fattiges Casse en Mark Danske. Bliker Børnene af Modtvillighed selv borte, skal de straffes med Hug af deres Hoshønder, og om det er af de Fattiges Børn, af deres Skolemestere. Imidlertid Catechisationen stæer, skal enten Sogne-Præsten eller Capellanen være tilstædes, at høre om alting bliver vel og ordentlig forrettet; eller om de har selv om Eftermiddagen Prædiken eller ere i andre lovlige Forfald, skal en af de andre Inspecteurer være overværende: Forsømmer de det, naar de ere lovlig advarede, skal

de for hver gang bøde til de Fattiges Casse ligeledes en Mark Danffe. Paa samme Tid skal og alle de, som nyde Almisse, og har den Helbred, at de kand komme, finde sig ind i Kirken, at paahøre Ungdommens Underviisning, at de kand lære igjen det, de have glemt, eller af ny det de før ikke have vidst,

20. Og som det befindes, at der ere mange Skolemestere, som ere gandske u-dygtige og u-bequemme der til, skal det herefter ej være tilladt nogen at holde Skole, uden hand tilforn er examineret af Præsten i Magistratens Nærværelse, om hand er selv saa grundet i sin Christendom, at hand kand undervise andre, og der hos kand regne og skrive, saavidt som der til gøres fornøden; Og skal de, som allerede holde Skole, hermed være anbefalet inden 2 Maaneder efter Forordningens Publication at lade sig af Sogne-Præsten i Magistratens Overværelse examinere; hvilket om de forsømmer, da skal det være dem alvorligen forbuden siden Skole at holde: og bør ellers dertil tages fattige Studiosi. Og paa det de desbedre kand have deres Ophold, og informere uden Betaling de Børn, som ere indskrevne i de Fattiges Tal, skal de være forstaaede for de ordinaire Byens Tynge; Og skal de Skolemestere, som underviser den Fattige Ungdom, intet videre til de Fattiges Underholdning paalegges: saa tillades og ingen anden at holde Skole end hand eller de, efter Byens Storlighed, af Sogne-Præsten og Magistraten samtykkes. Annasser andre sig at holde Skole, det være sig Mand- eller Qvindes-Person, hvor uuder forstaaes dog ikke de, der i Sven og deslige undervise Pige-Børn, da skal baade de, som holde Skole, og de, som lade deres Børn gaae der i, straffes under en Mulkt, hvilken af Magistraten skal inddrives og leveres til Inspecteurerne, som dele dem i tvende lige Dele, den ene til Byens Fattige, og den anden til Skolemesteren, som det angiver.

21. Naar nogen af de Fattige ved Døden afgaer, skal de nyde Jord frie, og ej derfor noget betale til Kirken, ej heller til Præst

Præst eller Klokker for deres Uriage; til Graven at kaste, saa som den Døde at bære til Jorden, skal Magistraten forordne Bægttere, Staaer-Fogder og andre, om deres Tale er tilrettelig, saa mange, som dertil behøves; Risten og hvad der er til, bekostes af det den Fattige efterlader sig, kand det ikke række til, da af den Fattiges Casse. Hvorimod naar nogen dør, om hand efterlade sig noget over Begravelsens Omkostning, da er det ved offentlig Auction til den Højskydende at sælges, og bliver det Casen til gode.

22. Tvende gange om Aaret, nemlig: første Søndag efter Paaflø og første Søndag efter Mikkelstdag, skal denne Forordning efter Prædiken Ord fra Ord oplæses af alle Præstestole, saavel i Kiøbstæderne som paa Landet med Formaning saavel til Menigheden, som de Fattige, hørsommelig at rætte sig derefter.

23. Er der nogen enten af Inspecteurerne eller andre, værd sig i Kiøbstæderne eller paa Landet, som kand optænke noget, som kand tiene til dette gudelige Verck at forbedre, da have de det at give Directeurerne tilkiende ved Skrivelse, og paa det de skal trykke sig ved Bekostningen, da skal saadanne Breve passere frie med Posten. Men hvad Regnskaber eller andre Documenter angaaer, som ere for besværlige for Posten at føre, skal sendes med andre visse imellemgaaende Bud: Herudi maa ingen Bogmand, som liorer for Penge, sig vegerlig betale, og om hand sig veger, skal det ham af Øvrigheden under Straf paalegges.

Belangende de Fattige paa Landet, da ville Vi aller-naadigst, at dermed saaledes skal forholdes.

1. Skal Stift-Ambtmændene og Bisperne, hver i deres Stift, konstituere Provsten i sit Herret og Herrets-Fogden i sit District, enten det indeholder et eller flere Herreder, til at være In-

Inspecteur over de Fattige, som findes i deres Herreder og Biskoper; og skal Provsten; Herre- og Fogden og Biske Fogden have skikkelig Indseende saaledes, som de agte det for Guld og Ds at forsvare, med de Fattige, at alle Ting efter denne Bors Auordning bliver i allerunderdanigste Hørføimhed efterlevet, og ikke spare deres Tid til noget af alt det, som kand tjene til denne Bors velmeente Intention at befordre.

2. Efter at denne Bors allernaadigste Forordning er den nem bleven meddeelt, skal de, det snarest skee kand, i det seendste inden 2 Ugers Forløb fare Sogn fra Sogn, og der tillige med Sogne-Præsten, som skal adjungeres 3 eller 4 af de vittigste og bedste Sogne-Mænd (der i de Fattiges Inspection skal være hand Medhjelpere, og maa, om de det forlanger, efter 3 Aars Forløb med andre lige dygtige ombyrdes) først inquirere, om der opholder sig nogen fremmet Betler, og deres Navne antegne med Stedet hvorfra de ere. Er hand liden-Rigs fra, da skal hand advares inden to Sole-Mærker at qvitere Herredet, med mindre Sygdom maatte holde hannem ved Sengen; gjør hand det ikke, og lader sig finde der efter den Tid, maa ingen huse eller herbergere ham, under Straf for hver Nat en halv Rigsdaler, hvoraf Angiveren nyder den halve Deel, og Sognets Fattige den halve. Er hand saa arm, at hand har intet at komme fort for, da skal Præsten formane Sogne-Folket at styde noget tilsammen, hvorudi hand selv bør gaee dem for med sit Exempel, og da kand det meddeles ham til en liden Rejse-Penge; vil hand da ikke forføje sig bort, eller fordrister sig at komme igien, efter at hand engang er forbiist, da skal Sognemændene føre ham til Herrets-Fogden, som paa Bekostning af den almindelige Casse, hvorom siden skal meldes, skal lade ham føre enten til næste Fæstning eller til Spindhuset i Kiøbenhavn. Er hand eller hun fra en anden Provintz eller et andet Herret, skal de advares at begi-

sig der hen, uden saa er, at de har i nogle Aar været i Sog- og forholdt sig skikkelig, da lader mand dem blive.

3. Naar de nuere frafildte, som ikke bør at høre til Sog- og, skal der forfattes en rigtig Specification paa dem, de finde at have Almisse højt fornøden, og først antegne dem, som ere blinde, Sengeliggende og slet intet selv kand fortjene, og bestil- te det saa, at de kand have deres Levnets Ophold; Dernæst smaa Børn, som Forældrene ere fradøde, hvilke Præsten med sine Medhjelpere skal drage Omsorg for, at een eller anden tager dem til sig, hvor imod de nyde til deres Opfostring det, som den- om bliver tillagt; Endeligen skal og dennem, som formedelst et Helbred, mange smaa Børn, eller andre lovlige Aarsager kun lidet og ikke saa meget kand fortjene, at de der af kand sub- sistere, nogen Hielp tillegges. Herpaa skal Præsten holde rig- tig Bog, og en hver ved Navn, Dag og Datum, naar hand bli- er antagen eller ved Døden afgaaer, indføre.

4. Derefter skal de kalde Sogne-Mændene for sig, og gibe dem tilkiende Bors allernaadigste Villie; siden gøres af Sog- og-Præsten til dem en alvorlig Formaning, ligesom er meldet om Riøbstæderne. Dernæst høre de, hvad de godvilligen vil gibe værdig til de Fattiges Underholdning, og som det baade kommer Bonden lettere at gibe Brød, Meel, Erter og andre ædende Wahre, som de avle af Jorden, end rede Penge; det og beqvem- meligere er for den Fattige, som paa Landet ej altid kand faae for sig at kiøbe, hvad de behøve, skal de Committerede først høre et Overflag, hvor meget den Fattige kand til Nødtørst komme ud med om Aaret, siden assignere ham sine visse Mængde Sognet, som enten ugentlig eller Maanetlig paa en vis Dag, efter som de Committerede finde for got, skal levere til den Fat- tige den Deel, som hand bliver indstreven for. Præsten lader sig selv først indskrive for een eller flere af de Fattige, som hand

tager sig paa efter sine Bilkor at bespise, og derudi gaar Meenigheden for med et got Exempel.

5. Udi denne Ligning, som skeer, skal ej reflecteres til Tønder-Skyld, hvor højt Gaarden staaer for, men til Mændenes Tilstand, som beboer dem; Thi det skeer ofte, at en hjælper sig vel, der sidder paa et lidet Sted, og en anden slet, som sidder paa et højt-skyldet, og nu er det ret og billigt, at enhver af den Betsignelse, hand af GUD har annammet, igien velsigner GUD hans fattige Lemmer. GUD fordrer det ikke af nogen, som hand ikke har.

6. Naar nu de Fattige paa den bestemte Tid gjør Ansøgning om sin Almisse, skal den uden Knur og Mur, onde og vredagtige Ord af et velvilligt Herte meddeles; forholdes den dem, da have de sig at beklage for Præsten, som da strax skal paaminde den Forsømmelige om sin Pligt og vare ham ad, at hand ikke giver den Fattige Marsag i sin Nød at sukke over ham til GUD; vil hand ikke endda rette sig derefter, skal først deres Navne fra Brædikestolen offentligen aflæses, som ikke godvilligen vil betale, og omsider, naar det endda inden 14 Dages Tid ikke skulle hjælpe, skal Præsten angive det, saavidt Børes Guds angaar, for Amtmanden, og saavidt andres Guds angaar, for Proprietarien, hvilke skal udstæde Ordre, at det hos de Næchlæssige vorder udpandtet.

7. Dog som det kand og vel være paa den Tid, at Bonden selv fattes og haver ikke videre end ham bliver forstrakt af andre, ville Vi, at de Committerede skulle det saa i deres Betaling indbrætte, at saadanne, som det er at formode hos, betale deres Pension paa den Tid, de have indhøstet, og endnu ikke slet udtæret, og reserverer de andre til videre frem. Der som de og kand formaae enten Præsten eller anden vederhæftig Mand, til at gjøre Forskud for sig, skal den, som Forskudet gjør, ubehindret nyde sin Betaling igien, strax der er indhøstet, og paa det

skal lade sig finde des villigere her til, skal saadan Forskud være prioriteret frem for al anden Giæld, saa, at om Bonden imidlertid enten ved Døden afgang, eller Stødet i andre Maader bliver ledigt, skal det hanne af Rættens-Middel Forløbs udbetales, saasom dette er ad pois usus, og desforuden kand iskun importere en ringe Ting, derfor maa ingen lade det staa hen over et Aar, at det ej skal løbe for højt op, og saa blive Bonden til Synge, naar hand det siden paa engang skal betale, eller Proprietarien til Fornærmelse i deres Ræt, og maa de Laanende for deres Laan ej det allerringeste Opboed enten begiære eller annamme, men bør være fornøjede, naar de lige saa meget og got, som de have udlaant, igien bekommer.

8. Proprietarierne, som have deres Gaarde i Sognet, skal ligemaade anmodes, at de og ihukomme deres Christen Klædighed, og efter deres Bilkor betænke den Fattige, og paa det der kand være nogen Hielp til Klæder for dem, der ere slet hjælpeløse, ville Vi, at det de udlove, bliver givet i Benge, hvilket og er at forstaa om Forpagtere, Ridefogder og andre Velhavende, som kunde være i Sognet, til hvilken Ende en Fattiges Bøsse skal indrettes med trende Laase for, hvortil Præsten har den ene Nøgel, en af Medhjelperne den anden og Herretsfogden den tredje, hvilken Bøsse ikke maa aabnes uden i Præstens og samtlige hans Medhjelperes Overværelse, og maa det Proprietarien være tilladt at have deres Ride-Fogder og Fuldmægtige overværende ved Administrationen.

9. Skulle dette, som saaledes godvilligen udloves, ikke tilstrekke, og Inspecteurerne finde, at Sogne-Folkenes Evne ej formaar videre, have de inden tre Ugers Forløb at give det tilkiende for de Fattiges Directeurer i Kiøbenhavn, tillige med en fuldkommen Relation om deres Forfatning, da Vi ville være betænkt paa, enten ved Tillæg aarlig af Kirkerne i Nødsfald, eller deres Indkomsters Bessaffenhed, eller i andre Maader at

komme de Fattige til Hielp, skulde Proprietarierne her til findes u villige, og ikke give det, som raisonabelt kand være, skal det og paa samme Maade andrages, da Vi det ville vide at remedere.

10. Dersom der i et lidet Sogn findes flere Fattige end Sogne-Folket kand underholde, skal Inspecteurerne have Magt at assignere dem paa et andet Sogn, som kand være større, og have ikke saa stort Tal af Betlere, hvor de da skal nyde den samme Ræt, som de der boe i Sognet, dog skal det mages saa, at det bliver af de Byer, som nærmest stoder paa hinanden, at det skal ikke blive besværligt for de Fattige (som skal forblive i Sognerne hvor de ere) at søge for vidt hen efter deres Ullimisse, hvilket dog først de Fattiges Directeurer her i Staden skal tilkiende gives, og deres Consens der over indhæntes.

11. Naar nogen i de Fattiges-Tal begiæver at indskrives, skal hand give sig an for Præsten, som i hans Medhielperes Overværelse, efter at de have overvejet hans Levneth og Vilkor, skal føre hans Navn til Bogs i den Classe, som de finde billigt, skulde det nægtes den Nødtørstige, da haver hand sig at bevære for Inspecteurerne, som skal hielp ham til rætte, og hvis de det ikke kand formaae, give de det an for Stift-Ambtmænden og Bisopen, som da skal stikke hvad Ræt og billigt er.

12. Fremmede Omløbere maa ikke tollereres, kommer nogen for, da omgaaes med dem, eftersom før er meldt om Riibstæderne §. 14., og at det ej skal blive Cassen til Tynge med deres Bortførsel til Herrets-Fogden, skal tre eller fire af Byens Mændene legge sammen til en Bogn, og det gaaer omkring i Sognet, saa ofte det gøres fornøden. Med Lartere der kommer fra Landet, forholdes ligesom i Riibstæderne.

13. Og som det ej er Herrets-Fogderne, som i dette Værk dog har en stor Umage, inueltigt paa deres egen Beforsning, at i alle saadanne Omløbere bortvilde Vi allernaadigst, at til den Ende en Cassé i hvert Herret skal indrettes, hvortil hver fuld

Gaard

Gaard aarlig skulle give 4 Skilling Danske, hver halv Gaard 2 Skilling, hver Boel og Huns Mand 1 Skilling, hver Tiener-karl, som nyder fuld Løn, 2 Skilling, og halv Løn 1 Skilling. I Særdeleshed, skulle hver Proprietarius, enten hand har nogen Høvet-Gaard i Herredet eller ikke, give efter Proportion til hans Gods noget Raisonabelt her til, i Henseende, at hand, som var pligtig at lade bortføre dem, som findes paa Gødset, bliver for en stor Byrde og Omkostning forskaaet. Disse Penge skal Oidtermanden i hver Bye indsamle og leve til Sogne-Præsten, og hand dem igien fremskikke til Herrets-Fogden med en rigtig Specification paa dem, som have betalt, og dem der restere.

14. Til denne Cassé, hvorudi alle Fattiges-Penge skal indlægges, skal være trende differente Laase og Nøgler, hvoraf den bedste Proprietarius eller hans Fuldmægtig een, Provsten een og Herrets-Fogden een i Forvaring bør at have.

Naar nu nogen Omkostning stæer med saadanne, som til Riibenhavn skal fremsendes, tages den der af, og om Proprietarien og Provsten ej saa lige paa samme Tid kand være tilstæde, gjør Herrets-Fogden Forskud, som ham siden gøres god ved Proprietariens og Provstens Overværelse, og skal de saavel der Indtægt, som Udgift holde rigtig Bog, og engang hver år indgive deres Regning til Stiftsbefalingsmanden og Bisopen, som saadan, efter Befindelse, enten approberer eller disapproberer, og deraf til de her værende Directeurer refererer.

15. Dersom der bliver nogen fleffelig Beholdning til overs, som vel er at formode, thi naar som de fremmede Omløbere, hvorpaa at bortføre den store Beforsning gaaer; ikke bliver huse under den satte Straf, bliver den Beforsning vel med Tiden sparet, da skal den proportionaliter deles imellem de Fattige i Herredet, hvor Inspecteurerne finde det højest at være fornøden.

§ 3

16. Hver

16. Hver gang naar Provsten visiterer, hvilket efter Loven bør ske engang om Aaret, skal hand forfare, om de Fattige og de deres forordnede Forsøgning, og alting rigtig tilgaaer efter denne Vorres allernaadigste Forordning; Skulle hand da finde noget, som strider derimod, og ikke staaer i Inspecteurernes Magt at corrigere, giver de det Directeurerne i Kiøbenhavn tilkiende, som da andrager det for Os efter Sagens Beskaffenhed.

17. Engang om Aaret siger Inspecteurerne Sogne-Præsterne og deres Medhielpere til at møde paa et beqvem Sted i Herredet, hvor de da igiennemsee deres Bøger, de herover skal holde og underskrive dem, om de finde dem rigtige, hvis ikke, da at give dem Antegnelser, som de inden fire Uger, under 2 Rdr. Straf til Sognets Casse, skal besvare.

18. De Bøger, som Præsterne her over skal holde, skal være igiennemdragne, numererede og forseglede af Inspecteurerne; Hvad de koste at indrætte med Papiir og Indbinding, det forskyder Præsten og hans Medhielpere, indtil de faa samlet noget i de Fattiges Bøsse, da det der af erstattes dem igien, men hvad Skriver-Løn og anden U-mage sig belanger, nyde de intet for, derudi faaer de tiene den Fattige omsonst.

19. Med de Fattiges Levnet og Forhold skal Præsten og hans Medhielpere have nøje Indseende, og formane dem til Gudsfrygt og Skikkelighed, give vel Aigt paa, om de flittig søge Kirken, paaminde dem, at de ikke gaae uden for Sognet at betle, men lade sig nøje med deres beskaffede Almisse. Ellers forholder med dem, ligesom der findes i den 17 §. om Kiøbstæderne.

20. Hvor der ikke er Skoler i Sognet, skal Inspecteurerne med Stift-Ambtmændens og Biskopens Assistance stræbe at faa dem indrættede, om det ikke kand lade sig gjøre ved Degnene, da ved andre skikkelige og beqvemme Mænd, hvilke af Sognet nyde frit enten et par Høveder-Græs eller noget til Julebrand,

brand, efter som Inspecteurerne finde belejligst, hvor imod de anden Betaling skal da informere de Børn, som ere iblandt de Fattige indskrevne; de Bøger, som kand behøves, staffer Præsten af de Fattiges-Casse.

21. Naar Børnene blive saa store, at de kand drive Bleg; søgte Sieslinger eller anden smaa Sierning, som paa Landet kand salde for, skal de sættes dertil; dersom Forældrene forholder dem og heller vil lade dem gaae hen i Dræsløshed, skal Præsten med hans Medhielpere advare dem, at saafremt de lade dem gaae ledige, skal de miste deres Almisse, det og virkelig skal ske, om de ikke rætte sig.

22. Naar Degnen om Søndagen eller andre Dage holder Catechisation i Kirken, skal ikke alene de Fattiges Børn flittig møde tilstæde, men og den gandske Ungdom, i sær de, som ikke endnu haver været til Herrens Nadvere; de som udeblive om Søndagene, da de ingenlunde uden i sær Nødsfald maa bruges i Husbondens eller Forældrenes Tieneste, skal af Degnen optegnes og Præsten leveres, findes da Skylden hos Forældrene, skal de for hver gang bøde 2 §. til de Fattiges-Casse; er Skylden hos Børnene selv, skal de reffes med Riis af Degnen; Dog skal Præsten hermed have Tilsyn, at Degnen ikke misbruger denne Myndighed efter sine Passioner, og om Vinteren, naar Dagene ere mørke, Vejene onde at bære Consideration med dem, som boe langt fra Kirken.

23. Naar nogen Fattig ved Døden afgaaer, og hand ikke efterlader sig saa meget, en Kiste kand kostes for, bekostes det af Sognets Casse. Bymændene skal omsonst koste Graven og bære ham til Jorden, er der ikke saa mange paa det Sted, hvor hand døer, da af næstliggende Bye; Til Præst og Degn, eller for Jorden, gives intet.

24. Evende gange om Aaret, nemlig: den første Søndag efter Paaske og første Søndag efter Mikelsdag, skal denne Forord-

ordning Ord fra Ord lydeligen læses af alle Prædike-Stole til-
lige med en Specification paa dem, som ere indtegnede for Al-
misse, og hvem de ere assignerede, da derhos skal gøres en al-
vorlig Formaning til Guds Fæ og Fattiges Hielp i lydig Un-
derdanighed at rette sig derefter.

25. Er der noget i denne Forordning gaaet forbi, som kan
tiene til dette gudelige Værk at befordre, staaer det enhver frit
for, som veed at gøre noget tienligt Forslag, det ved Skrivelse
for Directeurerne i Kiøbenhavn at andrage; Til Slutning la-
de, Vi det om Betlere i alle Puncter ved denne og forrige ud-
gangne Forordninger (saavidt de herved ej findes forandrede)
allernaadigst forblive, og ville at de nøje og alvorligen af alle og
enhver allerunderdanigst skal holdes og efterleves, og ingen
Contraventioner her imod foretages eller tilstædes, saafremt
de ville undgaae oven anførte Straf; Thi byde Vi hermed og
befale Vores Grever og Friherrer, Stiftbefalingsmænd, Bi-
scoper, Ambtmænd, Landsdommere, Præsidenter, Borgeme-
stere og Raad, Bysfogder og alle andre, som denne Vores For-
ordning under Vort Cancellie-Segl tilskikket vorder, at de den
paa behørig Stæder til alles Efterretning strax lade læse og
forklynde. Givet paa Vort Slot Rosenborg den 24 Septembr.
Anno 1708.

Under Vort Kongl. Haand og Signet
Friderich R.

IX. Forordning

Om Hestes Udførsel af Danmark.

Vi Friderich den Fjerde af Guds Naade Konge til Danmark
og Norge, ic. Giøre alle vitterligt, at eftersom Udførsel
af Heste udaf Vores Rige Danmark efter Vores allernaadigste
Forordning af den 8de Februarii Anno 1707. paa nogen Tid ha-
ver

ver vaaren forbudet, og Vi nu efter Omstændighedernes og Ti-
dernes Bestaenhed allernaadigst have for got befunden sam-
me Forbud igien at ophæve og læsgive, saasom Vi det og her-
med allernaadigst ophæve og læsgive, saaledes, at det enhver
allernaadigst maa være tilladt, Heste af forbemeldte Vores
Rige Danmark imod den sædvanlige Tolds Erleggelse efter
Told-Rullen herefter, indtil videre Vores allernaadigste An-
ordning, at lade udføre; Thi byde og befale Vi hermed Vores
Grever og Friherrer, Stiftbefalingsmænd, Ambtmænd, Præ-
sidenter, Borgemestere og Raad, Toldere og Told-Betiente,
og alle andre, som denne Vores allernaadigste Forordning un-
der Vores Cammer-Segl tilskikket vorder, at de den paa behø-
rige Stæder lade læse og forklynde, og sig selv, saavidt det enhver
vedkommer, der efter allerunderdanigst rette og forholdes
Givet paa Vort Slot Rosenborg den 24 Sept. Anno 1708.

Under Vort Kongl. Haand og Signet.

Friderich R.

X. Forordning

Om Hestes Udførsel af Norge.

Vi Friderich den Fjerde, af Guds Naade, Konge til Danmark
og Norge, ic. Giøre alle vitterligt, at eftersom Udførsel
af Heste udaf Vores Rige Norge efter Vores allernaadigste
Forordning af den 8de Februarii Anno 1707. paa nogen Tid ha-
ver vaaren forbudet, og Vi nu efter Omstændighedernes og Ti-
dernes Bestaenhed allernaadigst have for got befunden sam-
me Forbud igien at ophæve og læsgive, saasom Vi det og her-
med allernaadigst ophæve og læsgive, saaledes, at det enhver
allernaadigst maa være tilladt, Heste af forbemeldte Vores
Rige Norge imod den sædvanlige Tolds Erleggelse efter Told-
Rullen herefter, indtil videre Vores allernaadigste Anordning,
at